

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΠΙΝΑΚΩΝ
ΤΟΥ ΧΑΡΙΛΑΟΥ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ

Υ Π Ο

Δρος ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΠΑ
Μητροπολίτου Ἐλενουπόλεως

Συ ν τ μ ῆ σ ε ι ς

- Α : Ἀπογευματινή, Σταμπούλ 1 (1925) —.
- ΕΦΚΗ : Ἐθνικά Φιλανθρωπικά Καταστήματα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡμερολόγιον τῶν ἐτῶν 1905-1907, 3τ., ἐν Κων/πόλει 1904-1906.
- Θ : Θεολογία, Ἀθήναι 1 (1923) —.
- ΘΗΕ : Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, 12τ., Ἀθήναι 1962-1968.
- Ο : Ὁρθοδοξία, Σταμπούλ 1 (1926) — 38 (1963).
- Α. Παπᾶ, Χαρίλαος Ξανθόπουλος: Παπᾶ Α., Ἐλενουπόλεως, Περὶ τῶν θρησκευτικῶν πινάκων τοῦ Χαριλάου Ξανθοπούλου, Θ 48 (1977) 225-247 καὶ ἀνάτ.
- Α. Παπᾶ, Πολῖται ζωγράφοι: Παπᾶ Α., Ἐλενουπόλεως, Πολῖται τινες ζωγράφοι καὶ ἀγιογράφοι τοῦ ΙΘ' καὶ Κ' αἰῶνος (ὕπὸ ἕκδ.).
- Πολ. : Ὁ Πολίτης, Ἀθήναι 1 (1967) —.
- Χ : Χρόνος, Σταμπούλ 1 (1946) — 21 (1967).
- ἀνάτ. : ἀνάτυπον.
- ἀρ. : ἀριθμός.
- ἄ.τ. : ἄνευ τόπου.
- ἕκδ. : ἕκδοσις.
- μ. : μέτρον.
- τ. : τόμοι.

Περὶ τῶν θρησκευτικῶν πινάκων τοῦ ἀξιολόγου Χαλκηδονίου Ζωγράφου Χαριλάου Α. Ξανθοπούλου (1888-1955)¹, ἐξέδωκε πρὸ ἐτῶν ὁ γράφων μίαν μελέτην².

Κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ὅμως ἕκτοτε χρονικὸν διάστημα, ἀνεκάλυψε καὶ ἑτέρους εἴκοσι τέσσαρας θρησκευτικούς πίνακας τοῦ καλλιτέχνου, εὕρισκόμενους εἰς διαφόρους ἰ. ναοὺς καὶ ιδιώτας τῆς Πόλεως καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, διὸ καὶ ἐθεώρησε καλὸν νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἀρχικὴν ἐργασίαν του διὰ τῆς παρούσης, κατόπιν τῆς ὁποίας ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν θρησκευτικῶν ἔργων τοῦ Χ. Ξανθοπούλου ἀνῆλθε περίπου εἰς ἑβδομήκοντα ἑξ³.

Ἐνταῦθα δέον νὰ τονισθῇ, ὅτι ἡ προσπάθεια αὕτη καθίστα ἀπαραίτητον τὴν οὐκ ὀλίγον ἐπίπνον ἐπίσκεψιν τῶν περὶ τοὺς ἐνεήκοντα πέντε ἰ.

1. Α. Παπᾶ, Χαρίλαος Ξανθόπουλος, ἔνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία, εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως προσθετέα καὶ ἡ ἐξῆς: —, Οἱ καλλιτεχνικοὶ μας συνεργάται, Φωνή, ἀρ. 1, 1 (1934) 3. Θ. Β. Γεωργιάδου, Ἡ νέα Μοῦσα. Συνοπτικὴ ἱστορικὴ καὶ τεχνικὴ μουσικὴ μελέτη, ἐν Σταμπούλ 1936, 93-94. Χ. Ξανθοπούλου, Ἡ ἐξέλιξις τῆς γελοιογραφίας, Ἐστία ἀρ. 3, 1 (1943) 12. Τοῦ Αὐτοῦ, Ἄρθρον, Χρονικά, ἀρ. 2, 1 (1945). Θ. Κεσίσογλου, Εἰς μνημόσυνον. Στὸ ζωγράφο Χαρίλαο Ξανθόπουλο, λίγες γραμμὲς ἐμπνευσμένες ἀπὸ τὸ ἔργο του, Α 7.10.31 (1956) 3. Α. Ἀλεξιάδου, Καθήκιοι Ἰσκιουδάρ, Α 7.9.53 (1978) 3. Α. Παπᾶ, Πολῖται ζωγράφοι.

2. Ἡ μελέτη αὕτη ἀποτελεῖ ἐν κεφάλαιον εὐρυτέρας ὑπὸ ἐκδοσιν ἐργασίας τοῦ γράφοντος περὶ τῶν Πολιτῶν ζωγράφων καὶ ἀγιογράφων τοῦ ΙΘ' καὶ Κ' αἰῶνος, οἱ ὁποῖοι δυστυχῶς μέχρι τῆς σήμερον, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, δὲν ἔχουν γίνεαι ἀντικείμενον συστηματικῆς ἐρεύνης. Πρβλ. Α. Παπᾶ, Ἐλευνοπόλεως, Περὶ τὸν ἀγιογράφον Εἰρήναρχον Κόβαν καὶ τὸ λογοτεχνικὸν κυρίως ἔργον αὐτοῦ, Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος 60 (1978) 668. Μεταξὺ τῶν ἀγιογράφων τούτων καὶ τῶν ζωγράφων, οἱ ὁποῖοι ἠσχολήθησαν καὶ μὲ τὴν θρησκευτικὴν ζωγραφικὴν, περιλαμβάνονται καὶ οἱ ἐξῆς: Γ. Ἀγραφιώτης, Α. Ἀρβανιτάκης, Α. καὶ Φ. Ἀσημακόπουλος, Κ. Βασματζίδης, Α. Βυζάντιος, Γ. Γραμμανδάνης, Ε. Γραμμενόπουλος, Κ. Α. Δημαρχόπουλος, Α. καὶ Σ. Ζωγράφος, Ν. Θεοδωρίδης, Κ. Ἰγγλέσης, Α. Κ. Μ. καὶ Θ. Ἱεροσολυμίτης, Δ. Καισαρεύς, Μ. Κεσσανλῆς, Ε. Κόβας, Κ. Κυζικηνός, Α. Λαζάρου, Σ. Μαργιῆς, Φ. Μαδυτινός, Κ., Α. καὶ Ε. Μισσηλιδης, Φ. Νικολαΐδης, Γ. Παπαδόπουλος Βιζυηνός, Ο. Πετρίδου, Δ. Προσοψᾶς, Θ. Συρναῖος, Σ. Φάσσης, Δ. καὶ Κ. Φραγκόπουλος, Κ. Φωτιάδης, Α. Χρίβας, Ι. Ψάλτης, Γ. Ψιάχας κ.ἄ.

3. Θύραθεν χαρακτῆρος πίνακες αὐτοῦ, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς εἶναι πολὺ μεγάλυτερος, εὕρισκονται καὶ εἰς τοὺς Β. Δρεκάλοβιτς, Ε. Καπετανίδου καὶ Δ. Χαβιαρόπουλον. Πρβλ. Α. Παπᾶ, Χαρίλαος Ξανθόπουλος 229 σημ. 22, ἐνῶ ἕτεροι κατεστράφησαν κατὰ τὰ γεγονότα τῆς 6/7 Σεπτεμβρίου τοῦ 1955.

ναῶν, μονῶν, ἀγιασμάτων καὶ παρεκκλησιῶν τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Κων/πόλεως καὶ τῶν παρακειμένων αὐτῇ Ἱ. Μητροπόλεων, ἰδιωτῶν τῆς Πόλεως καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν μετ' ἰδιωτῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ⁴.

Δὲν ἀποκλείεται ἐν τούτοις καὶ ἄλλοι πίνακες τοῦ καλλιτέχνου νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν Πόλιν, ἢ εἰς ἰδιώτας τοῦ ἐξωτερικοῦ, πολλοὶ τῶν ὁποίων, κυρίως μετὰ τὸ 1955 ἐγκαταλείψαντες αὐτήν, συναπεκόμισαν τούτους μεθ' ἑαυτῶν⁵.

Οἱ θρησκευτικοὶ οὔτοι πίνακες εἶναι οἱ ἐξῆς:

Ἱ. Ἀρχιεπισκοπὴ Κωνσταντινουπόλεως.

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐν Φαναρίῳ (Fener).

Προσωπογραφίαι τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν Γερμανοῦ Ε' (1913-8)⁶, Γρηγορίου Ζ' (1923-4)⁷, Κωνσταντίνου ΣΤ' (1924-5)⁸, Βασιλείου Γ' (1925-9)⁹, Φωτίου Β' (1929-1936)¹⁰, Βενιαμὶν Α' (1936-1946)¹¹, καὶ τοῦ Ἀγ. Ἀνδρέου¹². Ἐλαιογραφίαι πιθανῶς ἐπὶ ὀθόνης. Ἦσαν ἀνηρτημένα εἰς τὴν Αἰθουσαν τῶν Πατριαρχῶν καὶ ἀπωλέσθησαν κατὰ τὴν πυρκαϊάν τῆς 20/21 Σεπτεμβρίου τοῦ 1941, ἢ ὅποια ἀπετέφρωσε τὸ Πατριαρχικὸν Μέγαρον¹³.

4. Ὁ γράφων εὐχαριστεῖ καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης τοὺς ἱερατικῶς προϊσταμένους καὶ ἐφοροεπιτρόπους τῶν ἱ. ναῶν καὶ ἰδιαιτέρως τοὺς Λ. Βεζάνην, Β. Δρεκάλωβιτς, Ε. Καπετανίδου, Οἶκον. Α. Μυλωνόπουλον καὶ Α. Ὑπομνηματογράφον Χ. Χαρισιάδην, διὰ τὴν βοήθειαν τὴν ὅποιαν παρέσχον αὐτῷ κατὰ τὴν ἔρευνάν του.

5. Εὐαγγέλου, Πέργης, Ἀθηναγόρας Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Α. Ἠγούμενος. Β. Ἀρχιεπίσκοπος, Ἀθηναγόρας Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ὁ Ἠπειρώτης, Ἰωάννινα 1975, 153-154 καὶ ἀνάτ.

6. Β. Θ. Σταυρίδου, Οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι 1860-σήμερον, 2τ., Θεσσαλονίκη 1977-1978, I, 421-437.

7. Β. Θ. Σταυρίδου, Ἔργ. μνημ. 481-489.

8. Β. Θ. Σταυρίδου, Ἔργ. μνημ. 491-508.

9. Β. Θ. Σταυρίδου, Ἔργ. μνημ. 509-529.

10. Β. Θ. Σταυρίδου, Ἔργ. μνημ. 530-549.

11. Β. Θ. Σταυρίδου, Ἔργ. μνημ. 550-570.

12. Β. Χ. Ἰωαννίδου, Ἀνδρέας ὁ Ἀπόστολος, ΘΗΕ 2 (1963) 660-663. E. Wimmer - K. Wessel - C. Binding, Andreas, Apostel, Lexikon des Mittelalters 4 (1979) 600-601.

13. Θ. Β. Γεωργιάδου, Ἔργ. μνημ. 94. Πολυκάρπου, Προύσης, 4. Τὸ ἀποτεφρωθὲν κτίριον, Ο, 16 (1941) 225. Γ. Λαμπρίδου, In memoriam. Χαρίλαος Ξανθόπουλος, Α 22.10.31 (1955) 3. Κ. Α. Γρίβα, Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἐλενουπόλεως Ἀθανάσιον, Ἀθήναι 16.7.1974, 3-4. Α. Πασαδαίου, Ὁ Πατριαρχικὸς Οἶκος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, Θεσσαλονίκη 1976, 142 εἰκ. 27. Α. Παπᾶ, Χαρίλαος Ξανθόπουλος, 235, 239.

Η ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΟΥ (Imrahor camii)¹⁴ (0,28 × 0,42 μ.). Ἐλαιογραφία ἐπὶ ὀθόνης. Εὐρίσκεται εἰς τὸν Χ. Χαρισιάδην ἐν τῷ Α' Πατριαρχικῷ Γραφείῳ. Διατήρησις καλή. Ἀφιερωτικὴ ἐπιγραφή: ΕΝΘΥΜΙΟΝ ΙΕΡΟΝ ΤΗ Α.Θ.Π. ΒΕΝΙΑΜΙΝ ΤΩ Α' ΚΟΙΝΟΤ. ΑΓ. ΚΩΝ/ΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ ΥΨΩΜΑΘ. 14/6/36. Ὑπογραφή: Κ. ΣΙΤΑΡΑΣ. Ἔτι δὲν εἶναι ἔργον τοῦ Χ. Ξανθοπούλου ὡς ἀνέφερον ὁ γράφων¹⁵.

Ἱ. ναὸς Ἀγ. Νικολάου Γαλατᾶ¹⁶ (Galata).

Ο /Α/ΓΙ/ΟΣ Α/ΝΔ/ΡΕ/ΑΣ (0,64 × 1,33 μ.). Ἐλαιογραφία ἐπὶ ξύλου. Προσκυνητᾶριον νοτιοδυτικοῦ τμήματος τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ. Διατήρησις μετρία. Ἀφιερωτικὴ ἐπιγραφή: Ἀφιέρωμα / Ἀνδριαν(οῦ) Ν. Μπιλάλη. Ὑπογραφή: Χαρ. Α. Ξανθόπουλος ἐποίει / 1929.

Ἱ. ναὸς Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου Πέραν¹⁷ (Beyoglu).

Ο Α(ΓΙ)ΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ (0,74 × 1,23 μ.). Ἐλαιογραφία ἐπὶ ξύλου. Ἀνατολικὸς τοῖχος τῶν κλιμάκων, τῶν ἀγουσῶν ἐκ τῆς προθέσεως τοῦ ναοῦ πρὸς τὸν γυναικωνίτην. Ὁ φωτιστέφανος, ἡ δεξιὰ παλάμη, τὸ δεκανίκιον, τὸ ὁποῖον κρατεῖ δι' αὐτῆς ἡ ἀριστερὰ παλάμη, τὸ ἀνοικτὸν εἰλητᾶριον, τὸ ὀ-

14. R. Janin, Στουδίου, τοῦ ἡ τῶν, Μονή, ΘΗΕ 11 (1967) 492-493. N. Taviloglu, Studios manastir Kilisesi mimari süslemesi, Ἰνσταμποῦλ 1974 (διατριβὴ ἐπὶ πτυχίῳ ἐν τῇ ἔδρᾳ τῆς βυζαντινῆς τέχνης τοῦ Πανεπιστημίου Σταμποῦλ). C. Mango, The date of the Studios Basilica et Istanbul, Byzantine and Modern Greek Studies 4 (1978) 115-122.

15. Α. Παπᾶ, Χαρίλαος Ξανθόπουλος. 236.

16. Εὐγενίου, ἱερέως, Ἡ Ζωοδόχος Πηγὴ καὶ τὰ ἱερά αὐτῆς προσαρτήματα, ἐν Ἀθήναις 1886, 218-221. Μ. Ι. Γεδεών, Ἐορτολόγιον Κωνσταντινουπόλεως προσκυνητοῦ, ἐν Κων/πόλει 1905, II, 283. Τ. Σοφianoῦ, Πρωθιερ., Ἱστορία τοῦ ἐν Γαλατᾶ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἀγ. Νικολάου καὶ τῶν λοιπῶν ναῶν, ἐν Ἀθήναις 1919. Ὁ ναὸς οὗτος, ἀπὸ τῆς 1.9.1965 περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν υἱῶν τοῦ πατᾶ Εὐθύμ. —, Ὁ υἱὸς τοῦ Εὐθύμ ἐπιχειρεῖ νὰ καταλάβῃ τοὺς ναοὺς τοῦ Ἀγίου Νικολάου καὶ τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου Γαλατᾶ, Α 1.9.40 (1965) 1. —, Οἱ υἱοὶ τοῦ Εὐθύμ κατέλαβον χθὲς τὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου Νικολάου καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς κληρικοὺς τοῦ Πατριαρχείου, Α 23.9.40(1965) 1. Περὶ τοῦ θέματος τοῦ πατᾶ Εὐθύμ ἰδὲ Δ. Μαυροπούλου, Πατριαρχικαὶ σελίδες, ἐν Ἀθήναις 1960, 269-294. Μ. S. Sahin, Fener Patrikhânesi ve Türkiye, Ἰσταμποῦλ 1980, 185-201.

17. Δ. Γεωργιάδου, Ἀρχιμ., Λόγος πανηγυρικὸς, Νέα Σιών 29 (1934) 29-35. Δ. Π. Καλουμένου, Ἱερὸς ναὸς τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου (Παναγίας Πέραν), ἄ. τ. καὶ ἔ. (1961). —, Ἱστορικὰ σημειώματα. Πῶς καὶ πότε συνφικίσθη ἡ Μεγαλόνημος Κοινότης Σταυροδρομίου, Χ ἀρ. 930, 6.12.18 (1964) 1,3. Μ. Δζαμπάζογλου, Ἱστορικὰ σημειώματα. Πῶς καὶ πότε ἰδρύθη καὶ συνφικίσθη ἡ Μεγαλόνημος Κοινότης Σταυροδρομίου καὶ ἐθμελιώθησαν τὰ ἱερά καὶ εὐαγγῆ αὐτῆς ἱδρύματα, Α 26.11.45 (1968) 3.

ποῖον κρατεῖ δι' αὐτῆς καὶ τὰ πέδιλα τοῦ Ἀγίου εἶναι ἐπαργυρωμένα. Διατήρησις καλή. Ἀφιερωτικὴ ἐπιγραφή: Ἀφιερ(οῦ)ται / ὑπὸ τ(οῦ) / Π(ΑΝ)ΑΓΙΩΤ(ΟΥ) Π(ΑΝ)(ΑΓ)ΙΩΤΙΔ(ΟΥ) / ΚΑΙ / (ΑΝ)ΩΝΥΜΟΥ / εἰς μνήμην τῶν γονέων αὐτῶν / τῇ 17ῃ Ἰανουαρίου 1936. Δὲν διακρίνεται ὑπογραφή, ἐκ λόγων ὅμως ρυθμολογικῶν πιθανῶς εἶναι ἔργον τοῦ Χ. Ξανθοπούλου.

Ἰ. ναὸς Ἀγ. Δημητρίου¹⁸ Ταταούλων¹⁹ (Kurtulus).

1. Ο ΑΓΙΟΣ ΜΗΝΑΣ (0,28.5 × 0,35 μ.). Ἐλαιογραφία ἐπὶ ἀντι-κολλητοῦ καὶ ξύλου. Θήκη εἰκόνων καὶ ἀμφίων τοῦ Διακονικοῦ. Διατήρησις μετρία. Ὑπογραφή καὶ χρονολογία: Χ. Ξ. 1938.

2. Η ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΣ (0,33.3 × 0,40 μ.). Ἐλαιογραφία ἐπὶ ξύλου. Θήκη εἰκόνων καὶ ἀμφίων τοῦ Διακονικοῦ. Παρίσταται κατὰ τὸν δυτικὸν εἰκονογραφικὸν τύπον. Διατήρησις μετρία. Ἄνευ ὑπογραφῆς καὶ χρονολογίας, ἐκ λόγων ὅμως ρυθμολογικῶν, πιθανῶς εἶναι ἔργον τοῦ Χ. Ξανθοπούλου.

Ἰ. ναὸς Ἀγ. Δώδεκα Ἀποστόλων Φερίκιοι²⁰ (Feriköy).

Οἱ εἰς τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον τοῦ Διακονικοῦ τοῦ ναοῦ ἀνυπόγραφοι πίνακες τῶν Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ ἐκ λόγων ρυθμολογικῶν καὶ τεχνικῆς, δὲν εἶναι ἔργα τοῦ Χ. Ξανθοπούλου, ὡς ἀνέφερον ὁ γράφων²¹, ἀλλὰ μᾶλλον τοῦ διαπρεποῦς Πολίτου ζωγράφου καὶ ἀγιογράφου Κ. Βασματζίδου (1875-1959)²².

18. Μ. Χριστοδούλου, Παμφίλου, Τὰ Ταταῦλα, ἦτοι ἱστορία τῶν Ταταούλων, ἐν Κων/πόλει 1913, 54-102.

19. Γ. Καμαράδου - Βυζαντίου, Τὰ ἑλληνικὰ Ταταῦλα, Ἀθήναι 1980.

20. Λ. Βεζάνη, Ὁρθόδοξος ἱερὸς ναὸς Δώδεκα Ἀποστόλων Φερίκιοι. Firiköy on iki Apostol Ortodoks Kilisesi (Ἐκατονταετηρὴς 1868-1968). (100. Yıldönümü 1868-1968), Ἰσταμπούλ 1968. Γ. Καμαράδου - Βυζαντίου, Τὰ ἑλληνικὰ Ταταῦλα, Ἀθήναι 1980.

21. Α. Παπᾶ, Χαρίλαος Ξανθόπουλος, 232.

22. Καὶ κατὰ πληροφρίαν τοῦ Λ. Βεζάνη πρὸς τὸν γράφοντα τῇ 10.11.1979. Περὶ αὐτοῦ ἰδέ: —, Λεύκιμα ἐκθέσεως Ζαππέλου, Ἀθήναι 1903. Δ. Παντελάρα, Εἰς μνήμην. Κωνσταντίνος Βασματζίδης, Ἐμπρὸς 12.3.6 (1959) 1. 4. Χ. Θ. Σταμάτης, Κωνσταντίνος Βασματζίδης, Ξενία, ἀρ. 68, 24 (1953) 43-44. Σύλλογος Ζαππέλων, Κωνσταντίνος Βασματζίδης. 17.2.1976 (ἀνέκδ. κείμενον ἐν γραφομηχανῇ). Α. Παπᾶ, Πολῖται ζωγράφοι.

Ι. Μητροπόλεις.

Ι. Μητρόπολις Χαλκηδόνος (Kadiköy).

Ι. ναός Ἀγ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου Καλαμησίων²³ (Kalamis).

1. Ἡ Σαμαρεΐτις (0,32 × 0,44 μ.). Ἐλαιογραφία ἐπὶ ξύλου. Δυτικὸς τοῖχος τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ. Διατήρησις μετρία. Ἄνευ ὑπογραφῆς καὶ χρονολογίας.

2. Ἡ Ἀνάληψις (0,31 × 0,44 μ.). Ἐλαιογραφία ἐπὶ ξύλου. Δυτικὸς τοῖχος τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ. Διατήρησις μετρία. Ἄνευ ὑπογραφῆς. Χρονολογία: 1912.

3. Οἱ Ἄγιοι Πάντες (0,31.7 × 0,44 μ.). Ἐλαιογραφία ἐπὶ ξύλου. Δυτικὸς τοῖχος τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ. Διατήρησις μετρία. Ἄνευ ὑπογραφῆς καὶ χρονολογίας.

4. Κυρ. τοῦ Παραλύτου (0,32 × 0,44 μ.). Ἐλαιογραφία ἐπὶ ξύλου. Βόρειος τοῖχος τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ. Διατήρησις μετρία. Ἄνευ ὑπογραφῆς καὶ χρονολογίας.

5. Κυρ. τῶν Μυροφόρων²⁴ (0,31 × 0,44 μ.). Ἐλαιογραφία ἐπὶ ξύλου. Βόρειος τοῖχος τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ. Διατήρησις μετρία. Ὑπογραφή καὶ χρονολογία: Χ. Α. Ξ. / 1912.

6. Ὁ ἐξ Ἰωαννίνων / Νεομάρτυς Γεώργιος²⁵ (0,31.2 × 0,44 μ.). Ἐλαιογραφία ἐπὶ ξύλου. Βόρειος τοῖχος τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ. Διατήρησις μετρία. Ἄνευ ὑπογραφῆς καὶ χρονολογίας.

Ι. ναός Ἀγ. Παντελεήμονος Κουσγουντζουκίου²⁶ (Kuzguncuk).

23. Σ. Α. Χουδαβερδόγλου Θεοδότου, Ἐκκλησιαστικαὶ σελίδες τῆς νεωτέρας ἱστορίας τῆς Ὀρθοδόξου Κοινότητος Χαλκηδόνος, Ο 26 (1951) 163. Θ. Σ. Θεοφανείδου, Ἱστορικαὶ σημειώσεις. Ὁ ἱερὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῶν Καλαμησίων, Χ ἀρ. 756, 6.8.15 (1961) 1, 4. Π. Ε. Κομνηνοῦ, Μικρασιατικὴ Κωνσταντινούπολις Χαλκηδών, Μικρασιατικὰ 3 (1976-7) 8-9.

24. Πρόκειται περὶ τῆς σκηνῆς τοῦ «Λίθου», ἡ ὁποία ἀπαντᾷ εἰς τὸ εἰκονογραφικὸν θέμα «τὸ Χαῖρε τῶν Μυροφόρων». Ν. Β. Δραγδάκη, Ὁ Ἐμμανουὴλ Τζάνε Μπουναλιῆς, ἐν Ἀθήναις 1962, 139-141.

25. Σ. Παπαδοπούλου, Γεώργιος ὁ ἐν Ἰωαννίνοις, ΘΗΕ 4 (1964) 453-454.

26. Γερμανοῦ, Σάρδεων, Πατριαρχικὸν Σταυροπήγιον ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Χαλκηδόνος, Ο 14 (1939) 8-11. Γενναδίου, Ἡλιοπόλεως, Σκιαγραφία τῆς ἱστορίας τῆς Μητροπόλεως Χαλκηδόνος καὶ ὁ ἐπισκοπικὸς αὐτῆς κατάλογος, Ο 18 (1943) 274-275. S. Eyiçe, Bizans devrinde Bogaziçi, Ἰστανπούλ 1876, 54. Α. Παπᾶ, Ἐλενοπούλεως, Περὶ τὸ τοπωνύμιον Τσεγκέλλιοι καὶ τὴν κεντητὴν Ὠραλίαν

Ο ΑΓΙΟΣ Α/ΛΕ/ΞΙ/ΟΣ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ / Τ(ΟΥ) ΘΕ/ΟΥ (0,46.5 × 0,67 μ.). Ἐλαιογραφία ἐπὶ ἀντικολλητοῦ. Προσκυνητᾶριον δεξιῶ κλίτους τοῦ ναοῦ. Ὁ φωτιστὴς τοῦ εἶναι ἐπαργυρωμένος. Διατήρησις σχετικῶς καλή. Ἀφιερωτικὴ ἐπιγραφή: ΑΦΙΕΡΩΜΑ / ΑΛΕΞΙ(ΟΥ) ΓΡ. ΖΑΧΑΡΙΑΔ(ΟΥ) / ΕΞ ΗΠΕΙΡ(ΟΥ) / 1948. Ὑπογραφή: Χ. ΞΑΝΘΟΠ(ΟΥ)ΛΟΣ.

Ἱ. Ἀγίασμα Ἀγ. Παντελεήμονος Κουσουντζουκίου.

1. Ο ΑΓΙΟΣ / ΠΑΝΤ/ΕΛΕΗ/ΜΩΝ καὶ Ο ΑΓΙΟΣ / ΕΡΜΟ/ΛΑΟΣ (0,72 × 0,97.5 μ.). Ἐλαιογραφία ἐπὶ ξύλου. Ἀριστερὸς τοῖχος τοῦ Ἀγιάσματος. Τὸ ὄκρον τῆς δεξιᾶς χειρὶδος τοῦ χιτῶνος, τὸ ἐπιμανίκιον, ἡ παλάμη, ὁ σταυρός, τὸν ὁποῖον κρατεῖ δι' αὐτῆς καὶ τὸ κιβωτίδιον τῆς ἀριστερᾶς τοῦ Ἀγ. Παντελεήμονος, τὸ ἐπιμανίκιον, ἡ δεξιὰ παλάμη, τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς ὁ Ἀγ. Ἐρμόλαος καὶ οἱ φωτιστὴς ἀμφοτέρων εἶναι ἐπαργυρωμένοι. Διατήρησις μετρία. Ἄνευ ὑπογραφῆς καὶ χρονολογίας.

2. Η ΑΓΙΑ ΜΑΤΡΩΝΑ (0,58 × 0,96 μ.). Ἐλαιογραφία ἐπὶ ξύλου. Ἀριστερὸς τοῖχος τοῦ Ἀγιάσματος. Διατήρησις μετρία. Ὑπογραφή: ΞΑΝΘΟΠ(ΟΥ)ΛΟΣ 1948.

Ἱ. Μητρόπολις Δέρκων (Terkos).

Ἱ. ναὸς Ἀγ. Στεφάνου εἰς Ἀγ. Στέφανον²⁷ (Yesilköy).

Ο / Α/ΓΙ/ΟΣ ΓΕ/ΩΡ/ΓΙΟΣ (0,91.5 × 1,92.5 μ.). Ἐλαιογραφία ἐπὶ ὀθόνης. Βόρειος τοῖχος ἀριστεροῦ κλίτους τοῦ ναοῦ. Παρίσταται πεζὸς στρατιωτικὸς²⁸. Διατήρησις καλή. Ἀφιερωτικὴ ἐπιγραφή: Ἀφιέρωμα / Δεσποίνης Χ' Ἡλιάδ(ου) / 1928. Ὑπογραφή: Χ. Λ. ΞΑΝΘΟΠ(ΟΥ)ΛΟΣ.

Πύλην τοῦ ἐν αὐτῷ ἰ. ναοῦ Ἀγίου Γεωργίου, Θ 47 (1976) 662-664 καὶ ἀνάτ. Π. Κομνηνοῦ, Ἱστορία καὶ ἱστορίες τῆς Πόλης. Ἡ συμφωνία τοῦ Βοσπόρου. Ἀ' Ἀνατολή, Πολ. ἀρ. 157, 6,14 (1980) 1.

27. Α. Γαϊτάνου Γιαννιοῦ, Ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ Θράκη, ἡ Ἐπαρχία Δέρκων, Θρακικά 12 (1939) 173-181. E. M e m b o u r y, Istanbul touristique, Ἰσταμποῦλ 1951, 568. E. Κουβαρᾶ, Ἱστορικὰ σημειώματα. Τὸ προάστειον ὁ Ἅγιος Στέφανος, Πολ. ἀρ. 59, 5,3 (1972) 3.

28. Παρόμοιον ἔργον τῶν Δ. καὶ Κ. Φραγκοποῦλων ἐκ τοῦ ἔτους 1945, ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὸ τέμπλον τοῦ ἰ. ναοῦ Ἀγ. Γεωργίου Τσεγκέλιοῦ. E. Κουρίλα, Ὁ καβαλλάρης ἅγιος Γεώργιος ἐν τῇ ἀγιογραφίᾳ. Δημώδης τύπος ἐν Θράκη, Ἀρχεῖον φιλοσοφίας καὶ θεωρίας τῶν ἐπιστημῶν 22 (1957) 17-136. Μ. Γ. Σωτηρίου, Γεώργιος (Εἰκονογραφία), ΘΗΕ 4 (1964) 438-439.

Ἱ. Μητρόπολις Πριγκηποννήσων²⁹ (Adalar).**Ἱ. μονὴ Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Πρώτης³⁰ (Kinaliada).**

Ἡ ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΣ (0,34 × 0,44 μ.). Ἐλαιογραφία ἐπὶ ξύλου. Πρόθεσις τοῦ ναοῦ. Παρίσταται κατὰ τὸν δυτικὸν εἰκονογραφικὸν τύπον³¹. Διατήρησις καλή. Ὑπογραφή: Χ. Α. Ξ. 38.

Ι Δ Ι Ω Τ Α Ι**Ἱμβρου καὶ Τενέδου Φώτιος Σαββαΐδης³².**

Ἄποψις πιθανῶς τοῦ ἐν Χαλκηδόνι μεγάλου Μουσουλμανικοῦ νεκροταφείου Karacaahmet³³ (0,25 × 0,34 μ.). Ἐλαιογραφία ἐπὶ χαρτονίου. Διατήρησις μετρία. Ὑπογραφή: Η. Χ. Ἄνευ χρονολογίας.

Γρηγόριος Βαξεβανίδης³⁴.

Ἡ μονὴ Παμμακαρίστου (Fethiye camii)³⁵. Μολυβδοκόνδυλον καὶ μελάνη ἐπὶ χάρτου.

29. Α. Μ. Βασιλειάδου, Ἱστορία τῆς Πριγκήπου, Ἰσταμποῦλ 1963. Β. Σταυρίδου, Πριγκηποννήσων Μητρόπολις, ΘΗΕ 10 (1966) 583-585. Σ. Τσορμπάτζηκωστή, Ἱστορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῆς Ἀρετοῦς (Ρυσίου) καὶ τῶν προαστείων αὐτῆς Χαρταλιμής, Παντειχίου, Μάλτεπε, Τούζλων καὶ Πριγκηποννήσου, Ἀθήναι 1973.

30. Γ. Π. Γεωργιάδου, Ὁ ἐν Γαλατῆ ἱερὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῶν Χίων, ἐν Κων/πόλει 1898, 114-148. Γ. Χασιώτου, Βυζαντινὰ σελίδες, ἐν Ἀθήναις 1910, 365-373. Γερμανοῦ Σάρδεων καὶ Πισιδίας, Αἱ ἱερὰ μοναὶ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἐν Πριγκηποννήσοις, ἐν Κων/πόλει 1932, 5-12. Α. Α. Βουδοῦρη, Ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τῆς νήσου Πρώτης, Ο 11 (1936) 185-187, 248-251, 309-313. Τοῦ Αὐτοῦ, Ἡ νῆσος Πρώτη καὶ τὰ μοναστήρια αὐτῆς, Σταμποῦλ 1950, 46-77. Ο. Εrdene, Istanbul adalari, Ἰσταμποῦλ 1962, 111-114.

31. Α. Ξυγοπούλου, Σχεδίασμα ἱστορίας τῆς θρησκευτικῆς ζωγραφικῆς μετὰ τὴν ἄλωση, Ἀθήναι 1957, 251-252.

32. Ἐν τῇ ἰδιωτικῇ αὐτοῦ κατοικίᾳ ἐν Ileri Sok. 1/5, Bahariye, Kadiköy.

33. R. Boulanger, Istanbul et ses environs (Les Guides bleus illustrés), Παρίσι 1957, 160-161.

34. Κατὰ πληροφορίαν τοῦ Γ. Βαξεβανίδου, σήμερον κατοικοῦ Βασιλέως Παύλου 128, Βούλας Ἀθηνῶν, πρὸς τὸν γράφοντα τῇ 11.5.1976.

35. H. Belting - C. Mango-D. Mouriki, The Mosaiks and Frescoes of St. Mary Pammakaristos (Fethiye Camii at Istanbul) (Dumbarton Oaks Studies 15), Οὐάσιγκτων 1978.

L. R. Jacobs ἢ H. van Esbroeck³⁶.

Τέσσαρες πίνακες θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος (peintures d' église), ἀγνώστου ὅμως εἰκονογραφικοῦ περιεχομένου. Ἐλαιογραφία πιθανῶς ἐπὶ ὀθόνης. Εὐρίσκονται μᾶλλον ἐν Εὐρώπῃ (Ἀγγλία ἢ Βελγίω)³⁷.

Ἀλεξάνδρα Κεσίσογλου.

Ἡ καλουμένη φυλακὴ τῆς Ἀγ. Εὐφημίας, ὀπισθεν τοῦ ἰ. Βήματος τοῦ Μητροπολιτικοῦ ἰ. ναοῦ Ἀγ. Εὐφημίας Χαλκηδόνος³⁸, καὶ πρὸ αὐτῆς μοναχὴ προσευχομένη³⁹.

Ἐλπὶς Χατζηδημητριάδου.

«KATEYΘYΝΘHTΩ Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ / Μ(ΟΥ) / ΩΣ ΘΥΜΙΑΜΑ ΕΝΩΠΙΟΝ Σ(ΟΥ)»⁴⁰, (0,37 × 0,48 μ.). Ἐλαιογραφία ἐπὶ ὀθόνης. Παριστᾷ μοναχὸν προσευχόμενον πρὸ τοῦ σταυροῦ, ἔχοντα κάτωθεν ἀνοικτὸν βιβλίον, ἐνῶ διὰ τῆς χειρὸς ὑψώνει θυμιατήριον. Διατήρησις καλή. Ὑπογραφή: Χ. Ε. Πρὸ τοῦ 1949⁴¹.

36. Οὗτοι εἶναι οἱ ἀπὸ τοῦ 1962 παραλήπται τῶν πινάκων. Inventaire des oeuvres de Mr. Harilaos Xanthopoulos confiées à monsieur L. R. Jacobs, ἄ.τ. 1962. A. Lambridis, A monsieur H. van Esbroeck 45 Rue de la station. Lokeren (Belg.), Kadiköy 22.12.1964 (φωτοτυπία χειρογράφων ἐγγράφων τοῦ Α. Λαμπρίδου, εὐρισκόμεναι παρὰ τῶν γράφοντι).

37. Οἱ πίνακες αὐτοὶ πιθανῶς περιλαμβάνονται μεταξὺ τῶν ἐπτὰ τοιούτων, οἱ ὅποιοι, κατὰ πληροφορίαι τοῦ Θ. Σ. Θεοφανείδου πρὸς τὸν γράφοντα τῇ 12.10.1973, ἀφιερώθησαν ὑπὸ τοῦ Χ. Ξανθοπούλου εἰς τὴν Κοινότητα Χαλκηδόνος. Ἀκολουθῶς ἐτοποθετήθησαν εἰς τὰ Κεντρικὰ Γραφεῖα τῆς Κοινότητος (πρβλ. Α. Παπᾶ, Χαρίλαος Ξανθόπουλος, 238). Ὁ γαμβρὸς ὅμως τοῦ καλλιτέχνου Α. Λαμπρίδης ἀπήτησεν ἀργότερον, ὅπως οἱ πίνακες αὐτοὶ ἐκτεθοῦν εἰς τὸ Salon d' Automne τῶν Παρισίων καὶ ἐκ τοῦ ποσοῦ τῆς τυχὸν πωλήσεως αὐτῶν ἀνοικοδομηθῆ εἰς νέος ναὸς τῆς Ἀγ. Εὐφημίας. Κατόπιν ἀποφάσεως εἰδικῆς συνεδρίας τῆς Κεντρικῆς Ἐφορείας τῆς Κοινότητος, ἐπεστράφησαν οἱ πίνακες εἰς τὸν Α. Λαμπρίδην, ὁ ὅποιος φαίνεται, ὅτι κατὰ τὸ 1962 τοὺς παρέδωκεν εἰς τοὺς ἀνωτέρω.

38. R. Janin, Les églises Sainte-Euphemie ἢ Constantinople, Echos d' Orient 31 (1932) 270-283. Σ. Α. Χουδαβερδόγλου Θεοδότου, Ἔργ. μνημ. 157-158, 160, 163-164. Θ. Σ. Θεοφανείδου, Ἱστορικαὶ σημειώσεις. Ὁ ἱερὸς ναὸς τῆς Πανευφίνου Εὐφημίας ἐν Χαλκηδόνι, Χ ἀρ. 752, 9.7.15 (1961) 1, 3.

39. Κατὰ πληροφορίαν τῆς Α. Κεσίσογλου πρὸς τὸν γράφοντα τῇ 17.3.1975, ὁ πίναξ οὗτος ἠγοράσθη κατ' ἐπιθυμίαν αὐτῆς ὑπὸ τῆς φίλης της Γ. Τζάνογλου καὶ ἐπεδόθη αὐτῇ ὡς γαμήλιον δῶρον.

40. Ψαλμ. 140,2.

41. Κατὰ πληροφορίαν τῆς Ε. Χατζηδημητριάδου πρὸς τὸν γράφοντα τῇ 11.8.1974, ὁ πίναξ οὗτος ἠγοράσθη ἐξ ἐκθέσεως τοῦ Χ. Ξανθοπούλου, ὑπὸ τοῦ συζύγου της Γεωργίου ἀντὶ 80 Λ.Τ. περὶ τὸ 1949. Ἡ κάτοχός του σήμερον εἶναι κάτοικος Μαραθωνοδρόμων 100, Ἀμαρουσίου Ἀθηνῶν.

Ὁ Χ. Ξανθόπουλος ἐκτός τούτων ἐφιλοτέχνησε καὶ μερικά ἐξώφυλλα θρησκευτικοῦ πως χαρακτῆρος ἐντύπων τινῶν ὡς:

1. Τὸ ἐξώφυλλον καὶ μίαν ἐπικεφαλίδα τοῦ περιοδικοῦ ΦΩΝΗ, Γαλατᾶ 1 (1934) (0,08 × 0,18 μ.). Μελάνη ἐπὶ χάρτου.

2. Τὸ ἐξώφυλλον τοῦ λευκώματος ANAMNHSTIKAI ΣΕΛΙΔΕΣ, ΣΥΣΣΙΤΙΟΝ ΑΓ. ΤΡΙΑΔΟΣ ΠΕΡΑΝ»⁴² ἄ. τ. 1943 (0,22.5 × 0,28.5 μ.). Μελάνη ἐπὶ χάρτου.

3. Τὴν ράχιν τοῦ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΒΟΗΘΕΙΩΝ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΩΝ ΒΑΛΟΥΚΑΗ⁴³, Σταμπούλ 1946 (0,22.7 × 0,32.7 μ.), (πίναξ 5)⁴⁴. Χρώματα ἐπὶ χάρτου καὶ χαρτονίου. Ὑπογραφή: ΞΑΝΘΟΠ(ΟΥ)ΛΟΣ.

Κατόπιν τῆς παραθέσεως τοῦ ἀνωτέρω καταλόγου τῶν θρησκευτικῶν πινάκων τοῦ Χ. Ξανθοπούλου, καλὸν θὰ ἦτο νὰ προβῆ τις εἰς ἓνα ἔστω καὶ σύντομον καθορισμὸν ὀρισμένων χαρακτηριστικῶν, τόσον αὐτῶν, ὅσον καὶ τῆς θρησκευτικῆς τέχνης τοῦ δημιουργοῦ των γενικώτερον, ὃ ὁποῖος κατέχει μίαν σημαντικὴν θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς θρησκευτικῆς ζωγραφικῆς τῆς Πόλεως, κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ ἐξῆς:

1. Τὰ ἔργα ταῦτα, καταλαμβάνουν ἐν σημαντικὸν μέρος ἐντὸς τῆς καθόλου προσφορᾶς τοῦ καλλιτέχνου. Τοῦτο εἶναι εὐνόητον, ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν εὐσέβειαν καὶ τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματά του, τὰ ὁποῖα ἐκκολάπτοντο

42. Αἰμιλιανοῦ, Μιλήτου, Ἱστορικὸν ὑπόμνημα ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τοῦ ἐν Σταυροδρομίᾳ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος (1880-1930), ἐν Κων/πόλει 1930, 87-88. Μ. Δζαμπάζογλου, Ἡ Ἁγία Τριάς Ταξείμ, ἡ θεμελίωσις καὶ τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς, Α 17-20.10.51 (1976) 3.

43. Εὐγενίου, ἱερέως, Ἔργ. μνημ. 126-196. Σ. Ναρλή, Σύντομος ἐκθεσις τῆς ἐσωτερικῆς λειτουργίας τῶν Ἐθνικῶν Φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων, ΕΦΚΗ 1 (1904) 72-80. Ἰ. Σιώτη, Ἀπὸ τῆ ζωῆ τῶν Ἐθνικῶν Φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων, ΕΦΚΗ 1 (1904) 82-94. Ζ. Γ. Βασιλάρου, Τὰ ἔθνικα σεμνώματα, ΕΦΚΗ 2 (1905) 89-97. Ἰ. Σιώτη - Α. Γ. Κανόβα - Σ. Καραθεοδωροῦ - Σ. Ναρλή - Κ. Σπανοῦδη, Λεύκωμα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐθνικῶν Φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων, ἀωλδ'-α' λδ', ἐν Κων/πόλει 1905—, Ἐκ τῆς λογοδοσίας τῆς Ἐφορείας τῶν Ἐθνικῶν Φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων κατὰ τὸ ἔτος 1905, ΕΦΚΗ 3 (1906) 84-99. —, Ἀσυστα Φιλανθρωπίας. Τὰ Νοσοκομεῖα Βαλουκλή. Σ. Ν. Ζεβροπούλου, Ἐγκυκλοπαιδικὸν Ἡμερολόγιον Ἐικονογραφημένον 4 (1937) 197-203. Δ. Π. Μάνου, Ἑλληνικὰ ἱατρικὰ χρονικά, Ἱατρολογοτεχνικὴ Στέγη, ἀρ. 37,10 (1978) 9-15. 38,10 (1978) 5-16. 39,10 (1978) 7-16. 40,10 (1978-9) 9-18. 41,11 (1979) 12-20. 42,11 (1979) 12-24. 43, 11 (1979) 5-15.

44. Ἐκ τῶν φωτογραφιῶν αἰ ὑπ' ἀρ. 4 καὶ 5 ὀφείλονται εἰς τὸν Δ. Παλαβίδην, ἐνῶ αἰλοπαὶ εἰς τὸν οἶκον Bilgili Color, Bahariye P.T.T. Karsisi Kadiköy/Istanbul. Περὶ τῶν ὑπ' ἀρ. 1, 2 καὶ 3 ἰδὲ Α. Παπαῖ, Χαρίλαος Ξανθόπουλος, 233-234.

ἤδη ἀπὸ τῶν μαθητικῶν ἐδωλίων. Οὕτω ὁ διδάσκαλός του Ἀρχιμ. Κ.Γ. Κοϊδάκης εἰς τὰς συμβουλὰς του, τὰς γραφείσας ἐν τῷ λευκώματί του, ἀναφέρει τὰ ἐξῆς: «...Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἱερῶν μαθημάτων ὑπῆρξας φιλόπονος καὶ εἰς πᾶσαν μου συμβουλὴν ὑπήκοος, πρόθυμος. Τοῦτο μαρτυρεῖ ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὴν ἁγίαν θρησκείαν ἡμῶν. Μοὶ ὑπισχνεῖσο ἀδιαλείπτως, ὅτι θὰ ἠκολούθεις τὰ πτωχὰ μου διδάγματα καὶ ὅτι τῆς ὀρθοδοξίας τὴν θείαν εὐγένειαν θὰ ἔχῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου πρωτόθρονον πάντοτε...»⁴⁵.

2. Τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν εὐρίσκονται εἰς ναοὺς καὶ λοιπὰ θρησκευτικὰ ἰδρύματα τῆς Πόλεως (Οἴκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, μονὰς, ἀγιάσματα, κοινοτικὰς αἰθούσας), καὶ ὄχι εἰς ἰδιώτας. Ἰδιαιτέρως μάλιστα εἰς ναοὺς τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Χαλκηδόνος, ἐνθα καὶ ἔκειτο ἡ κατοικία τοῦ Χ. Ξανθοπούλου καὶ τῶν ἀδελφῶν του, μετὰ τοῦ ἐργαστηρίου του.

3. Εἶναι ὑπὸ τὸν τύπον τῶν φορητῶν εἰκόνων, τ.ἔ. μετακινήτᾳ, ἐνίοτε ἕμως καὶ στερεωμένα ἐπὶ τῶν τοίχων, θυρῶν, προσκυνηταρίων κλπ. καὶ ἐφωδιασμένα διὰ ὑάλων, ἢ ὄχι, αἱ ὁποῖαι ὀπωσδήποτε προστατεύουν αὐτὰ, παρὰ τὰ μειονεκτήματα ποὺ παρουσιάζουν.

4. Αἱ διαστάσεις των εἶναι μᾶλλον μετρίου μεγέθους.

5. Τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι πρωτότυπα, ὀλίγα δὲ ἀντίγραφα καὶ παρουσιάζουν ποιοτικὰς τινὰς διαβαθμίσεις κατὰ τὰ διάφορα στάδια τῆς ἐργασίας τοῦ ζωγράφου. Οὕτω π.χ. ἡ περίοδος περίπου μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1933-1945 κέκτηται ἰδιαιτέραν σημασίαν τόσον ἀπὸ ἀπόψεως ποιοτικῆς, ὅσον καὶ ποσοτικῆς.

6. Ὁ καλλιτέχνης ὡς ἱκανὸς προσωπογράφος, φαίνεται, ὅτι προετίμα ἰδίως τὰς μεμονωμένας ἰ. μορφὰς παρὰ τὰς συνθέσεις, διὰ τὰς ὁποίας ἄλλωστε δὲν ἐμφανίζει καὶ ἐξαιρετὸν εὐχέρειαν. Ἐνταῦθα βεβαίως δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ παραθεωρήσῃ τις καὶ τὸ εἶδος τῶν παραγγελιῶν, τὰς ὁποίας ἐλάμβανεν ὑπὸ τῶν ἀφιερωτῶν τῶν πινάκων. Προσθετέον ὡσαύτως, ὅτι αἱ μορφαὶ του ὄχι σπανίως παρουσιάζουν ὄρισμένα ἀνατομικῶς πλημμελῆ στοιχεῖα (π.χ. μεγάλας χεῖρας ἢ πόδας, τὸν τρόπον τῆς συνδέσεως αὐτῶν πρὸς τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ σώματος κλπ.).

7. Ἡρέσκετο νὰ παριστᾷ σκηναὺς μυστικοπαθεῖς, λαμβανούσας χώραν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ἰ. ναῶν καὶ μάλιστα τῆς Ἀγ. Εὐφημίας Χαλκηδόνος.

8. Ἐνίοτε τὰ ἔργα του παρουσιάζουν εἰκονογραφικὰς ἰδιομορφίας. Τὰ σύμβολα π.χ. τῶν Εὐαγγελιστῶν τῆς Ἀγ. Κυριακῆς Κοντοσκαλλοῦ⁴⁶,

45. Κ. Γ. Κοϊδάκης, Ἀρχιμ., Λόγοι ἐκκλησιαστικοί, ἐν Κων/πόλει 1908, 355.

46. Α. Παπᾶ, Χαρίλαος Ξανθόπουλος, 232.

φέρουν πτερά, διερχόμενα διὰ τῶν φωτοστεφάνων των, ὡς τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ διαπερᾶ τὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ θεοπνευστίᾳ⁴⁷.

9. Ὡς πρὸς τὴν τεχνικὴν των εἶναι ἐλαιογραφία ἐπὶ ξύλου, ἀντικολλητοῦ, σιδηρελάσματος, ὀθόνης καὶ χαρτονίου.

10. Ἀπὸ ἀπόψεως τεχνοτροπικῆς ἀκολουθοῦν τὸ ρεῦμα τοῦ ἀκαδημαϊσμοῦ, μετὰ σχετικῆς ὅμως ἐλευθερίας τοῦ χρωστῆρος. Ὡς ἐκ τούτου, δὲν εἶναι πάντοτε μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἐπεξεργασμένα.

11. Τὰ χρώματά των ἀρχικῶς εἶναι σκοτεινά, ἐνῶ ἀργότερον φωτεινά, πολλάκις ἀπαλά, παρουσιάζουν χρωματικὰς καὶ τονικὰς ἀντιθέσεις καὶ διακρίνονται, κυρίως ἀργότερον, διὰ τὴν τεθλασμένην κλίμακά των (gebrochene Farbskala).

12. Πολλὰς φορὰς εἶναι ἐφωδιασμένα μὲ λίαν καλλιγραφικὰς καὶ συχνάκις μεγαλογραμμάτους ἐπιγραφὰς ταυτότητος, ἀφιερωτικὰς καὶ λειτουργικὰς, συγκειμένας ἐκ γωνιωδῶν ψηφίων βυζαντινῆς ἐνίοτε⁴⁸ προελεύσεως, καὶ αἱ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἐν τῶν κριτηρίων ἀναγνωρίσεως τοῦ καλλιτέχνου τῶν πινάκων, ὅσάκις οὗτοι στεροῦνται ὑπογραφῆς καὶ χρονολογίας.

13. Οὐκ ὀλίγα ἐξ αὐτῶν, εἰς τὸ κάτω ἀριστερὸν ἢ δεξιὸν μέρος, φέρουν ὑπογραφὴν καὶ χρονολογίαν. Ἡ ὑπογραφὴ τίθεται ἑλληνιστί, ἀλλὰ καὶ εἰς ξένην διάλεκτον (γαλλιστί), καὶ εἶναι μικρο - ἢ μεγαλογράμματος, ὀλόκληρος ἢ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον συντετμημένη, ὅπως καὶ ἡ χρονολογία. Φαίνεται δέ, ὅτι ὁ Χ. Ξανθόπουλος εἰς τὰ πλησίον ἀλλήλων μέλλοντα νὰ τοποθετηθοῦν ἔργα του, ὑπέγραφεν ἐνίοτε ἢ καὶ ἐχρονολόγει τὸ ἐν ἐξ αὐτῶν μόνον.

14. Τέλος, ἡ διατήρησις των εἶναι σχετικῶς μόνον καλὴ. Καὶ τοῦτο διότι ὄχι ὀλίγα ἐξ αὐτῶν, καίτοι δὲν παρῆλθε μέγα χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεώς των, παρουσιάζουν ρήγματα τοῦ φορέως τῆς παραστάσεως, τῶν ἀρμῶν του καὶ τῶν χρωμάτων, σκωληκόβρωσιν, καὶ ἀμαύρωσιν τῶν χρωμάτων, ὀφειλόμενα εἰς λόγους φυσικο-χημικῆς συστάσεως τῶν ὑλικῶν των (π.χ. φιλοτεχνήσεως αὐτῶν ἐπὶ ἀντικολλητοῦ ἢ μὴ ἀνθεκτικοῦ ξύλου), χρήσεως ἐν τοῖς ναοῖς ἄνευ τῆς δεούσης προσοχῆς, κλιματικῶν συνθηκῶν τῶν τόπων διαφυλάξεώς των, καὶ μηχανικῶν ἐπιδράσεων ἐπ' αὐτῶν (ἐνταῦθα δέον νὰ περιληφθῇ καὶ ἡ ἔστω τμηματικὴ αὐτῶν ἐπαργύρωσις).

47. Ἐρμηνεῖα Πρωτοπρ. Μ. Σακουλίδου πρὸς τὸν γράφοντα τῇ 12.10.1974.

48. Καίτοι τοῦτο ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν δυτικὴν τεχνοτροπίαν των.

Πίν. 1. Ὁ Καλὸς Ποιμὴν. Ἱ. ναὸς Ἀγ. Εὐφημίας Χαλκηδόνος.

Πίν. 2. Ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαήλ. Ἱ. ναὸς Ἀγ. Εὐφημίας Χαλκηδόνος.

Πίν. 3. Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος. Ἰ. γὰρ Ἀγ. Τριάδος Χαλκηδόνος.

Πίν. 4. Ἡ κεφαλὴ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἐπὶ πιάκος. Ἰ. ναὸς Ἀγ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου Καλαμυσίων.

Πίν. 5. Ἡμερολόγιον Συνδέσμου Βοηθειῶν Νοσοκομείων Βαλουκλή.